

„רב צעיר“ על חייו ופעולתו

(בשלושים למותו)

מזמן האמוראים ויחוסם אל המשנה בחור הלכה פסוקה ותקופת הגאונים עד השו"ע. פרקים בודדים מן השיעורים הללו נדפסו בירחונים שונים ועכשיו הולך ונדפס כל הספר בהתקופה ובהמקלט. כמו"כ יש בידי ספר שלם על חיי הוגג ומשפטי הנישואין והירושה שפרקים נדפסו ממנו.

הישיבה ומטרתה להנך רבנים משכילים לא מצאו חן בעיני הממשלה המקומית שבאודיסה והתחילה לרדוף אותי בכלל כל העסקנים האינטליגנטים שבקהילה עד חרמה. מתחילה דחתה אותי ממשרת סגן הרב מטעמ"מ ששימשתי שנים אחדות ביחד עם הרבנות הדתית ולאח"כ התחילה לרדוף את הישיבה בכל מיני רדיפות עד שהוכרחתי לצאת מאודיסה. הליחתי לחו"ל כדי ללמוד את סדרי הלימודים שבבתי מדרש לרבנים שבשם ובכלל את המטע"ע שבבתי ספר גבוהים כדי לשוב לרוסיה אח"כ ולייסד בימ"ד לרבנים כמתכנתם של בימ"ד הללו שבחו"ל. בהוצאת הדבר הזה אל הפועל תמכה הרבה יק"א ומוס"ד דות צבוריים ידועים ברוסיה. ביקרתי אוניברסיטאות שונות והשתלמתי בשפות מורחבות ובתורת המשפטים ביחוד. בינ"תיים פרצה המלחמה ולא יכולתי לשוב לרוסיה. בשנים האחרונות עסקתי בעריכת לקסיקון תלמודי מיסודו של גברונסקי ובעריכת קיצור התלמוד שחלקו הראשון נדפס בשנה זו. פירסמתי ג"כ הרבה מא"פ מרים בהעתק Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft של הפר' Kohler בהמשפט התלמודי ביחוד במשפטי הנישואין שב"תלמוד. עכשיו אני עסוק מלבד עבודת קרי עור התלמוד בסידור כל כתבי לדפוס.

זוהי כל תורתו בולה ואיך פירושה הוא זיל גמור. יש להוסיף שבכלות המל"חמה ברוסיה וכביטול הרבנות הרשמית מטעמ"מ, קיבלתי הזמנה מהקהילה האר"דיסאית לשוב לקבל משרת הרב בקהילה אבל אני דחיתי הצעה זו באמרי שרוצה אני להקדיש עבודתי ליסוד בית מדרש גבוה לחכמת ישראל ברוסיה. לפני שנה קיבלתי שוב הזמנה לשוב לקבל עלי הנ"לית בימ"ד גבוה שעומד להתייסד שם. אבל בינתיים החלטתי לילך ולהתישב בא"י בקביעות ושם לגמור את עבודתי שתתחלתי. ובוהו אני עומד בחליפת מכ"תלים עם המייסדים כי הצעתי לפניהם שיעבירו את המוסד הזה לארץ-ישראל.

הרבה עוד יש לי להוסיף ויותר ממה שכתבתי לפניך כתוב על לוח לבי, אבל די לחכימא ברמיזא.

ושלום לך מידיך מכבוד

ח. משרנוביץ

ב. פסלו תר"פ, ברלין.

הננו מוסרים כאן ראשי פרקים מתולדות חייו ופעולתו של ר' היים טשרנר ביץ (רב צעיר). כפי שכתב אותם הוא עצמו במכתבו אל ר' ש. א. הורודצקי, ייבדל לחיים. הרבנים נכתבו בתר"פ. לרגל תגיגת-יובל שנערכה לו בברלין ובמקומות אחרים. והרי שחסרה פרשת חייו במשך שלושים השנה האחרונות. בין השאר מסופר באותו מכתב „הקחי" לה הגדולה הרשמית שבברלין החליטה לשלוח לי מכתב ברכה. זהו כבר מאורע שהקהילה הברלינית הרשמית תברך את אחד מהכמ"א אסטיודן לחג יובלו הספרותי העברי. לפני כמה שנים לא היה הדבר אפשרי.

ואלת תולדות חייו:

— „נולדתי בעיר שעביו פלך ויטפסק אצל אבי השו"ב ומו"ץ בעיר זה. אבל נתחנכתי אצל זקני אביראמי שהיה הרב והאב"ד בעיר ההיא. רבי שלמה יצחק דראזד. הוא היה מתנגד גדול וכל ימיו עמד במחלוקת גדולה עם החסידים ואפשר וקלוב לודאי שממנו ירשתי את הנקודה המתנדית שלי ואת ההתנגדות להחסידות שלך. מימי נעורי יש לי הרבה מה לספר אבל זה קשה לי עכשיו. בקצרה אגיד לך שהייתי עדיין בין המשכילים שבסתר שבאותו הדור והתחלתי להציץ ולהיפגע מספרי השכלה. עד י"ח שנה למדתי רק תלמוד ופוסקים אבל לאט לאט התחלתי בסתר (על תקרת הגג) ללמוד רוסית מתוך מלון של מנדלקרן וגם מדעים שונים. לאחר חתונתי נסעתי לקובנה ולמדתי בטולל הפרושים שיסד רבי יצחק אלחנן. נתפרסמתי בקובנה בין תלמידי דיו של ר' יצחק אלחנן על ידי דרשותי המשכיליות. וכשפת רבי"א נבחרתי להסי' פידו בשם תלמידיו וההספר הזה עשה רושם גדול על השומעים ונתפרסמתי ע"י זה מאד. לאחר שנסמכתי לרב מרבני קובנה ווילנה נקראתי לרב בהרסן. אבל לא קיבלתי עלי את הרבנות מפני המה"לוקת שבשם ונתקבלתי לרב וראש ישי"בה באודיסה בשנת תרנ"ז. שם כבר הש"תלמתי בלימודי גמנסיה וקיבלתי תעודת מורה של בי"ס בינוני. בו בפרק התיחלתי לכתוב ב„השילוח". המאמר הרא"שון היה „הסניגוריה בבתי דינים של ישראל". לאחר המאמר הזה התחלתי לפרסם שם „לתולדות הש"ע". את הרון שם שהמאמר הזה עשה בין מצד עגאל ובין מצד ימין ידוע. הרב מבריסק יצא עלי בהרס ובאיסור על הוראותי בשביל המאמר הזה. אבל הקהילה האודיסאית שבראשה עמד מנשה מרגלית לא שמה לב לחרמו ולאיסורו. זה החכם מרגלית עזר הרבה להתפתחותי היורידית ועפ"י השפי' עמו התחלתי לעסוק במשפט התלמוד עפ"י אופן ההשוואה למשפטי העמים. גם אחד העם תמך בי הרבה והרבה השפיע עלי בהתפתחותי הספרותית ונתקשרנו יחד בקשר ידידות עד היום. לאחר זמן נודע לי שהרב מבריסק חזר בו על חרמו זה והיה נוטה לעשות שלום עמי.

בשנת תר"ס פירסמתי ספרי „תיקון שבת" בדבר העירוב האודיסאי שהרעיש בשעתו את כל עולם הרבנים. בה בשנה התחלתי לפרסם פרקים פרקים מספרי „התלמוד" (נדפס בשלימות בהוצאת הספר ווארשא תר"ע), השקפה כללית על התורה שבעל פה. בשנת תרס"ה פתחתי את הישיבה שנתעלתה למדרגת בית-ספר גבוה לחכמת ישראל. הרבה תלמידים מכל קצווי רוסיה נהרו אל הישיבה עד אפס מקום. השנים שבהישיבה הן השנים היותר טובות ופוריות שבימי חיי. השיעורים שקראתי בהישיבה יכולים לשמש מופת לחסיסותמה המדעית שבתלמוד. ביחוד במקצוע המשפטים שבתלמוד בהשוואתם למשפטי רומא ולשאר משפטי העמים. חלק מהשיעורים הללו נדפסו בשם שיעורי רים בתלמוד מכוא למס' ב"ק (יצא לאור ע"י הספר, ווארשא תרע"א) וחלק גדול מהם עדיין נמצאים בכ"י. כמו"כ קראתי בהישיבה שיעורים בתולדות הפוסקים